

Фразеологізм в англомовній картині світу (антропоцентричний аспект)

У.Я. Билиця.

Відомо, що мова є найважливішим засобом формування й існування знань людини про світ, а тому саме в її мовних одиницях людина в процесі своєї практичної та розумової діяльності фіксує результати свого пізнання об'єктивного світу, який у лінгвістичній термінології йменується як „концептуальна картина світу”. Сукупність знань про цей світ, відображених у мовній формі є саме тим, що відповідно називається терміном "мовна картина світу", під яким вчені розуміють „сукупність уявлень людини про навколишнє середовище” [4, 2]. Основною функцією цієї „мовної картини світу” є „опис побудови світу, відображення реальної структури природних явищ” [там же].

В різних мовах мовна картина світу має свої особливості, оскільки кожна мова по-своєму відображає різні фрагменти об'єктивно існуючого світу. Тому вивчення мовної картини світу – це шлях до кращого пізнання специфіки будь-якої мови, а через неї – до розуміння системи уявлень того чи іншого народу, його самобутності та ментальності, до усвідомлення його національно-специфічних особливостей.

Серед мовних засобів, що формують мовну картину світу крім *лексичних одиниць* одне із центральних місць належить *фразеологічним одиницям (ФО)*, які чи не найбільш експресивно, образно й емоційно відображають різні фрагменти концептуальної картини світу, відтворюють особливості світосприймання, різні способи мислення певної мовної спільноти, зокрема й англомовної. Як справедливо зазначає Б.М. Ажнюк, "одиниці фразеологічної системи в більшій мірі, ніж одиниці будь-якого іншого структурного рівня мови, наділені національним колоритом. Вони є носіями не тільки предметно - логічного значення, в їх формі відображені характерні риси етнокультурного обличчя певного народу" [1, 3].

У фокусі нашого дослідження є антропоцентрично зорієнтовані ФО англійської мови, відібрані із „Англо-українського фразеологічного словника” К.Т. Баранцева [2].

За семантичним принципом виокремлені одиниці поділені нами на фразео-семантичні групи та підгрупи ФО, які позначають: а) *зовнішність людини та її фізичні якості*; б) *характер людини та її морально-етичні засади*; в) *інтелектуальні особливості й ерудицію*.

Аналіз ФО на позначення *зовнішності людини* дозволяє виявити фразео-семантичні пігрупи одиниць, що відображають *зовнішність у цілому*: to be not (nothing) much to look at, a glamour girl, a freak of nature, eye appeal; *риси обличчя*: a dead pan, aquiline nose, like a full moon; *особливості фігури*: (as) graceful as a swan, (as) lithe as a panther, зокрема, *товсту людину*: (as) fat as butter, a Norfolk dumpling, Billy Bunter broad in the beam, а також *худу людину*: a walking corpse (skeleton), a bag of bones (skin and bone), (as) dry as a mummy, (as) dry as a chip; *окремі частини тіла*: the ten commandments, red lane; *зріст людини*, зокрема, *високий*: (as) tall as a steeple, all legs (and wings), a long drink of water та *низький*: Jack Sprat. ФО зазначених підгруп характеризуються різним рівнем експресії, образності та оцінності – від позитивної до негативної.

У фразео-семантичній групі на позначення *характеру людини у залежності від оцінного компонента фразеологічного значення* можна виокремити три основні підгрупи – ФО на позначення *негативних, позитивних та нейтрально-оцінних рис характеру*.

ФО, що відображають *негативні риси характеру людини* складають в англійській мові найбільш чисельну групу, що збігається із загальною тенденцією у цьому плані і в інших мовах [3, 61]. Склад даної фразео-семантичної підгрупи формують ФО із такими значеннями, як *підлість*: bad actor, to fiddle while Rome is burning, to sell a person; *лукавство*: to play a double game, to look one way and row another, to cry with one eye and laugh with the other; *зарозумілість*: to cock one's nose, to swell like a turkey-cock;

неробство: to eat the bread idleness, a man of nothing to do. Є цілий ряд ФО, які виражають *жадібність, користолюбство, хвалькуватість та інші негативні риси характеру*. Семантика подібних ФО має, як правило, презирливо-викривальний, іронічно-сатиричний або жартівливо-насмішливий відтінки конотації.

Фразео-семантична підгрупа ФО на позначення *позитивних рис характеру людини* є менш чисельною від попередньої. В основному це є ФО з позитивно-оцінним компонентом фразеологічного значення, які виражають *стриманість та виваженість*: to possess one's soul, to keep one's balance, to have one's brain on ice; *смівість та мужність*: to take it on the chin, to be free of one's flesh, to grasp the nettle, a heart of oak; *щирість та відвертість*: to tell smb his own, single heart (mind), (as) open as the day; *чесність*: to play a straight bat, a man of honour, the clean thing, to come from the shoulder; *працьовитість*: to have one's heart in one's work, to be a devil to work, (as) busy as a bee тощо.

Найменш чисельною з виокремлених трьох фразео-семантичних підгруп є та, ФО якої виражають *нейтральну оцінку рис характеру людини*. Цю підгрупу складають одиниці з нейтрально-оцінним компонентом фразеологічного значення, тобто ті, у значенні яких відсутнє яскраво виражене схвалення чи осуд, наприклад: Dr. Jekyll and Mr. Hyde (людина, що втілює в собі одночасно дві риси - добра і зла), negative virtue (людина, що не заподіює зла, але не робить і добра), easy meat (довірлива людина), smell of the baby (особа з дитячим характером поведінки) та інші. Правда подібні ФО у певних контекстах можуть здобувати різні відтінки позитивної чи негативної оцінки.

Достатньо чисельною в англійській мові є фразео-семантична група одиниць, *що виражають інтелектуальні можливості людини, зокрема, розумову діяльність людини взагалі*: to look before and after, to put that and that together, to think twice, to collect one's thoughts; *дурість та обмеженість*, одиниці якої мають негативний відтінок оцінної конотації:

not to have (got) a brain in one's head, a proper Charley, cousin Betty, long hair and short wit, to be in blinkers, to have a bad (no head) for smth, a one-track mind; *мудрість та кмітливість*, одиниці якої мають позитивну оцінну конотацію: to have more brains in one's little finger than one has in his whole body, a clever dog, a clever head, to have one's head screwed on right, to know enough to come in out of the rain, to have a quick (ready) wit та інші.

Як бачимо, ФО англійської мови дають достатньо обширну характеристику людини, а це означає, що вони беруть активну участь у відтворенні англійської картини світу.

Література:

1. Ажнюк Б.М. Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні.— К.: Наук. думка, 1989. - 136 с.
2. Англо-український фразеологічний словник / Уклад. К.Т Баранцев. – 2-ге вид., випр. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2005. – 1056 с.
3. Райхштейн А. Д. Сопоставительный анализ немецкой и русской фразеологии.- М.: Высшая школа, 1980. - 143 с.
4. Соколовская Ж. П. “Картина мира” в значениях слов. – Симферополь: Таврия, 1993.– 231 с.